

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain (695/2019) muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettua lakia (695/2019; opiskeluterveydenhuoltolaki) lisäämällä siihen uusi 31 a § Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) tiedonsaantioikeudesta. Ehdotuksena on, että YTHS saisi pyynnöstä vastikkeetta ja salassapitosäännösten estämättä sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä opiskeluterveydenhuollon palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden turvaamiseksi sekä opiskelijan riittäväksi yksilöimiseksi. YTHS saisi pyytämänsä tiedot korkeakoulujen valtakunnallisten opiskelijatietovarantojen rekisterinpitäjältä. YTHS saisi esityksessä mainittuja tietoja vain varmistaakseen, onko opiskelijalla oikeus käyttää opiskeluterveydenhuollon palveluita, sekä turvatakseen opiskeluterveydenhuollon palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden.

Ehdotettujen muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä tammikuuta 2021

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	2
1 Asian tausta ja valmistelu	2
2 Nykytila ja sen arviointi	3
3 Tavoitteet	5
4 Ehdotukset ja niiden keskeiset vaikutukset	6
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot ja niiden vaikutukset	9
6 Lausuntopalaute	11
7 Säännöskohtaiset perustelut	11
8 Voimaantulo	15
9 Toimeenpano ja seuranta	15
10 Suhde muihin esityksiin	16
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	16
Laki korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain (695/2019) muuttamisesta	20

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettu laki (695/2019) tulee voimaan 1.1.2021. Uuden lain myötä sekä yliopisto-opiskelijat että ammattikorkeakouluopiskelijat ovat oikeutettuja Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) tuottamiin opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Korkeakouluopiskelijoiden määrää kasvattavat myös pääministeri Sanna Marinin hallituksen päätökset lisätä korkeakoulujen aloituspaikkoja sekä korkeakoulujen omaehtoinen opiskelupaikkojen lisäys. YTHS:n palveluihin oikeutettujen opiskelijoiden määrä tulee siten noin kaksinkertaistumaan.

Opiskeluterveydenhuollon palvelut rahoitetaan jatkossa niin, että 23 prosenttia rahoituksesta kerätään terveydenhoitomaksuina opiskelijoilta. Loput 77 prosenttia rahoittaa valtio. Veroluonteinen terveydenhoitomaksu suoritetaan Kelalle. Mikäli opiskelija jättää maksun maksamatta, maksu peritään opiskelijalta opiskeluterveydenhuoltolain 27 §:n 2 momentin nojalla ulosottoteitse. Opiskeluterveydenhuoltolain 28 §:n mukaan maksu voidaan myös kuitata ilman opiskelijan suostumusta opintotukilain (65/1994) perusteella maksettavasta opintorahasta. Maksu peritään, vaikkei opiskelija olisi YTHS:n palveluita käyttänytkään. Opiskelija on kuitenkin oikeutettu YTHS:n palveluihin, kun hän on ilmoittautunut läsnä olevaksi suomalaiseen korkeakouluun. Opiskelijalla on siten oikeus käyttää opiskeluterveydenhuollon palveluja jo ennen terveydenhoitomaksun maksamista.

Uudessa mallissa Kansaneläkelaitos (Kela) toimii opiskeluterveydenhuollon järjestäjänä ja YTHS palveluiden tuottajana. Kaikkiin muihin terveydenhuollon toimintayksiköihin verrattuna Kelan ja YTHS:n muodostama kokonaisuus on poikkeuksellinen. Opiskeluterveydenhuollon terveydenhuoltohenkilöstö, potilastietojärjestelmä sekä palveluverkko ovat tuottajana toimivalla YTHS:llä. YTHS:ää sitovat muun ohella lakisääteiset hoitotakuuajat. YTHS on potilasrekisterin rekisterinpitäjä. Se on velvollinen toteuttamaan opiskeluterveydenhuollon myös paikkakunnilla, jossa sen omaa palvelupistettä ei ole. YTHS:n on arkistoitava potilastieto valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin kuten Kanta-palveluun. Opiskeluterveydenhuoltolain 8 §:n 2 momentin mukaan YTHS:llä on oikeus hankkia palveluita myös muilta toimijoilta. Pääsääntöisesti tämä alihankintamahdollisuus on järjestäjällä. YTHS:n oikeus alihankinnan hyödyntämiseen on poikkeuksellista. Näin ollen YTHS:n rooli on muodollisesti tuottaja, mutta sillä on myös järjestäjän oikeuksiin rinnastuvia oikeuksia.

Opiskeluterveydenhuoltolain 31 §:ssä säädetään Kelan ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tiedonsaantioikeudesta. Opiskeluterveydenhuoltolain 31 §:n 4 momentin perusteella Kelan tiedonsaantioikeus koskee myös YTHS:n muilta palveluntuottajilta hankkimia opiskeluterveydenhuollon palveluja. Opiskeluterveydenhuoltolain esitöissä on tosin todettu, että myös YTHS saa VIRTA-opintotietovarannosta yliopisto-opiskelijoiden läsnäolotiedot, ja tulee tarvitsemaan niitä todennäköisesti jatkossakin (HE 145/2018 vp, s. 64). VIRTA on opintotietopalvelu, joka sisältää tiedot Suomessa opiskelevien korkeakouluopiskelijoiden opiskeluoikeuksista, tutkinnoista, opintosuorituksista ja niiden arvioinneista, lukukausi-ilmoittautumisista sekä kansainvälisistä liikkuvuusjaksoista. VIRTA – palvelussa olevat tiedot koostuvat korkeakoulujen opiskelijarekistereistä. Se on siten valtakunnallinen opiskelijatietovaranto, jota hallinnoi CSC. Ensisijaisesti tiedot luovutetaan KOSKI-luovutuspalvelun kautta. Jos se ei onnistu, tietoja voidaan luovuttaa myös suoraan VIRTA-opintotietopalvelusta.

Opetushallitus päättää KOSKI-luovutuspalvelun kautta tehtävästä tietojenluovutuksesta. Korkeakoulut päättävät tietoluovutuksista, jotka tehdään suoraan VIRTA-opintotietopalvelusta. CSC tarvitsee siis henkilötietojen luovuttamiseen toimeksiannot korkeakouluilta.

Keväällä 2020 YTHS ja Kela kertoivat sosiaali- ja terveysministeriölle havainneensa opiskeluterveydenhuoltolaissa vakavan puutteen. Opiskeluterveydenhuoltolakia säädettäessä ei oltu osattu huomioida riittävästi YTHS:n tiedonsaantitarvetta. YTHS:n on voitava varmistaa opiskelijan oikeus opiskeluterveydenhuollon palveluihin tarkistamalla, että opiskelija on ilmoittautunut läsnä olevaksi suomalaisen korkeakouluun. YTHS on joutunut turvautumaan väliaikaisratkaisuun, joka ei kuitenkaan olisi enää vastaisuudessa käytettävissä. Taustalla ovat eurooppalaisen tietosuojasääntelyn vaikutukset sekä muuttunut kotimainen lainsäädäntö.

Sosiaali- ja terveysministeriössä aloitettiin opiskeluterveydenhuoltolain muutoksen valmistelu loppukesällä 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä pyysi YTHS:ltä selvityksiä sen tiedonsaantioikeuden perusteista sekä nykykäytännössä ilmenneistä palveluiden organisointiin mahdollisesti liittyvistä ongelmista. Myös Opetushallitukselta pyydettiin selvitystä. Lainsäädäntötarve arvioitiin sosiaali- ja terveysministeriön virkatyönä.

2 Nykytila ja sen arviointi

YTHS on saanut tähän saakka opiskelijoiden läsnäolotiedot VIRTAtietovarannosta. VIRTAtietopalvelu, joka sisältää muun muassa tiedot Suomessa opiskelevien korkeakouluopiskelijoiden opiskeluoikeuksista ja lukukausi-ilmoittautumisista. Vastaavasti KOSKI-tietovarannossa on valtakunnallisia perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen opintosuoritus- ja tutkintotietoja. KOSKI-tietovarannon yhteydessä toimivan nk. luovutuspalvelun kautta voidaan yhdistää ja luovuttaa myös korkeakoulututkintoja ja -opintosuorituksia sekä opiskeluoikeuksia koskevia tietoja. Opetushallitus on kyseisen luovutuspalvelun rekisterinpitäjä. Luovutuspalvelusta saatavien, korkeakouluopiskelijoita koskevien tietojen alkuperäinen lähde on VIRTAtietovaranto. Viranomaisille voidaan luovuttaa tarvittavat tiedot rekistereistä KOSKI-luovutuspalvelun kautta. Palvelusta säädetään valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain (884/2017) 6 luvussa. Edellä mainitun lain 29 §:n 2 momentin mukaan laissa tarkoitettuihin rekistereihin ja tietovarantoihin sisältyviä tietoja voidaan luovuttaa viranomaiselle opinto- ja tutkintotietojen luovutuspalvelun avulla viranomaisen lakiin tai laissa säädettyyn tehtävään perustuvan tiedonsaantioikeuden nojalla. Valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain tarkoituksena on muun ohella mahdollistaa henkilön opinto- ja tutkintotietojen tietoturvallinen ja keskitetty sähköinen kokoaminen, käsittely ja luovuttaminen tietoja tarvitsevien viranomaisten käytettäväksi.

YTHS on saanut opiskelijatiedot VIRTAtietovarannosta vuodesta 2016 alkaen. Aiemmin kukin korkeakoulu toimitti itse opiskelijatietoja YTHS:lle useaan kertaan lukuvuoden aikana. Vuonna 2016 tehdyn menettelyllisen muutoksen jälkeen YTHS on ollut aktiivisesti yhteydessä VIRTAtoimijoihin. Heidän kanssaan valmisteltiin sopimus, jonka kaikki korkeakoulut allekirjoittivat. Tämä helpotti tiedonsiirtomenettelyä. Opiskelijatieto päivittyy YTHS:n käyttöön kerran vuorokaudessa. Tieto joudutaan lataamaan jokaisella kerralla kokonaisuudessaan korkeakouluittain. YTHS:n arvion mukaan sen palvelujen piirissä olevien korkeakoulujen määrän kasvaessa 1.1.2021 riski tiedon ajantasaisuuteen ja virheellisyyteen kasvaa. YTHS:n tavoitteena olisi saada opiskelijatietojen lataus lukukauden alussa laajamittaisesti. Tämän jälkeen lataus kattaisi ainoastaan muuttuneet tiedot. Tarkoitus olisi, että tietojen luovutuksessa käytettäisiin KOSKI-luovutuspalvelua.

Keväällä 2020 Opetushallitus kiinnitti huomiota siihen, ettei YTHS:llä ollut laissa säädettyä oikeutta saada opiskelijoista tietoja. Tiedonsaantioikeudesta on säädettävä Opetushallituksen mukaan erikseen siinä laissa, joka sääntelee organisaation toimintaa. Opiskeluterveydenhuoltolain 31 §:n 1 momentin perusteella tiedonsaantioikeus on annettu Kelalle. Näin ollen Opetushallitus ei sallinut, että tietoja

luovutettaisiin YTHS:lle KOSKI-luovutuspalvelusta. Tämän vuoksi YTHS on joutunut turvautumaan väliaikaisratkaisuun, jossa tiedot siirtyvät VIRTJA-järjestelmän kautta. Korkeakouluilta on pyydetty erikseen luvat tietojen siirtoon. Tiedot tulisi kuitenkin pyytää valtakunnallisista korkeakouluopiskelijoiden tietovarannoista. Niissä olevat tiedot luovutetaan KOSKI-luovutuspalvelun kautta. Palvelun käytön edellytyksenä on laissa säädetty tiedonsaantioikeus. Näin ollen YTHS:n oikeudesta saada tietoja valtakunnallisista korkeakouluopiskelijoiden tietovarannoista tulisi säätää lailla.

Sopimusperusteinen tiedonsiirto ei olisi muutoinkaan paras mahdollinen ratkaisu, koska tiedot kerätään VIRTJA-tietovarannoista korkeakouluittain. YTHS:n palveluiden piiriin lukeutuvien korkeakoulujen määrä tulee noin kaksinkertaistumaan 1.1.2021. Näin ollen tällainen tiedonkeruutapa ei olisi edes teknisesti tarkoituksenmukaisin. Lisäksi epävarmuutta tilanteeseen lisää se, että tiedonsiirto perustuu korkeakoulujen vapaaehtoiseen päätökseen tehdä yhteistyötä tiedonsiirrossa. Syksyllä 2020 on ilmennyt, etteivät kaikki korkeakoulut suostuisi vastaisuudessa tietojen luovuttamiseen ilman YTHS:lle säädettyä tiedonsaantioikeutta. Tässä vaiheessa selvisi, että jatkossa YTHS:n tarvitsemat tiedot olisivat mahdollisesti jopa erittäin vaikeasti saatavilla ilman lakisääteistä tiedonsaantioikeutta.

Opiskeluterveydenhuoltolain 2 §:n 2 momentin perusteella opiskelija on oikeutettu YTHS:n palveluihin ilmoittauduttuaan lukukaudelle läsnä olevaksi suomalaiseen korkeakouluun. YTHS on velvollinen tarkistamaan opiskelijan läsnäoloilmoittautumisen, ennen kuin se voi tarjota palveluitaan. Näitä palveluita ovat muun ohella terveysneuvonta ja hoidontarpeen arviointi. YTHS on myös velvollinen järjestämään ensimmäisen vuoden opiskelijalle terveystarkastuksen valtioneuvoston neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta antaman asetuksen (338/2011) 9 §:n 1 momentin 6 kohdan perusteella. Asetus on annettu terveydenhuoltolain (1326/2010) 23 §:n nojalla. Terveystarkastus koostuu jokaiselle opiskelijalle lähetettävästä terveystarkastuksesta sekä harkinnanvaraisesti myös terveystapaamisesta. Terveystarkastuksessa kartoitetaan opiskelijan terveydentilaa ja terveystapaamista, mutta myös opiskeluun ja ihmissuhteisiin liittyviä asioita. Terveystarkastuksen avulla opiskelijaa ohjataan pohtimaan terveyteensä ja hyvinvointiinsa liittyviä tekijöitä sekä omia mahdollisuuksiaan niiden edistämiseksi. Terveystapaamiseen kutsutaan terveystarkastuksen perusteella. YTHS on velvoitettu tarjoamaan jokaiselle ensimmäisen vuoden opiskelijalle tilaisuuden osallistua terveystarkastukseen. Opiskelijalle terveystarkastukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Varmistukseen opiskelijan henkilöllisyydestä sekä oikeudesta opiskeluterveydenhuollon palveluihin YTHS:llä on oltava riittävästi henkilötietoja opiskelijasta. Näitä ovat muun ohella etu- ja sukunimi sekä henkilötunnus. Mikäli uusi opiskelija olisi yhteydessä ensimmäistä kertaa YTHS:ään esimerkiksi puhelimitse, terveydenhuollon ammattihenkilö ei todennäköisesti voisi ilman opiskelijan yksilötietoja yksilöidä opiskelijaa riittävän luotettavasti. Tällöin myös opiskelijan oikeus YTHS:n palveluihin ei olisi riittävän luotettavasti todennettävissä. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että opiskelijan olisi tultava YTHS:n toimipisteeseen todistamaan henkilöllisyytensä ja läsnäoloilmoittautumisen.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992; potilaslaki) 12 §:n (653/2000) 1 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö on velvollinen merkitsemään potilasasiakirjoihin potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset tiedot. Näin ollen potilaan ottaessa yhteyttä terveydenhuoltoon, ammattihenkilön on lähtökohtaisesti tehtävä yhteydenottotapahtumasta kulloinkin riittävät merkinnät potilasasiakirjoihin. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, mikäli potilasta ei pystytä yksilöimään luotettavasti. Tällöin hänelle ei välttämättä voida esimerkiksi varata vastaanottoaikoja ilman, että häntä pyydetään saapumaan terveydenhuollon toi-

mintayksikön toimipisteelle. Tämä tuskin olisi tarkoituksenmukaisinta tai kustannustehokkainta toimintaa etenkin silloin, kun terveysasia ei edellytä ammattihenkilön kohtaamista kasvokkain. YTHS:n kannalta tämä on erityisen merkittävää, koska se tarjoaa palveluitaan vain opiskeluterveydenhuoltolain 2 §:ssä mainituille opiskelijoille. Henkilön oikeus terveydenhuoltopalveluun näin ollen määräytyy ja korostuu aivan eri tavalla YTHS:llä kuin esimerkiksi kunnan tai sairaanhoitopiirin toteuttamassa terveydenhuollossa.

YTHS:n toimipisteiden tarve on lähtökohtaisesti niillä paikkakunnilla, joilla korkeakoulutkin sijaitsevat. YTHS on lisäämässä toimipisteiden määrää yhteistyökumppaneiden avulla 1.1.2021. Sillä ei kuitenkaan ole jatkossakaan toimipisteitä jokaisella paikkakunnalla. Lisäksi palveluvalikoimassa on toimipistekohtaista vaihtelua, esimerkiksi suun terveydenhuollon palveluita ei ole saatavilla jokaisella toimipisteellä. Opiskelijalla on tästä huolimatta oikeus opiskeluterveydenhuollon palveluihin asuin- tai opiskelupaikkakunnastaan riippumatta. Välimatkat voivat olla pitkiä, joten järjestelmä ei voine perustua opiskelijoiden mahdollisuuksiin asioida toimipisteissä. Ilman YTHS:n riittävää tiedonsaantioikeutta opiskelijat saattaisivat siten olla eriarvoisessa asemassa riippuen asuin- tai opiskelupaikkakunnastaan. Vaikeus hakeutua toimipisteelle saattaisi pahimmillaan viivästyttää esimerkiksi hoitoon hakeutumista tai hoidon aloittamista yksittäisissä tapauksissa. Lisäksi opiskelija saattaisi turvautua muihin terveydenhuollon palveluntarjoajiin, jos opiskeluterveydenhuollon palveluihin hakeutuminen osoittautuisi liian vaivalloiseksi. Opiskelijalla on luonnollisestikin autonominen oikeus päättää, hakeutuuko hän terveysasiassaan opiskeluterveydenhuoltoon, julkisen sektorin järjestämään terveydenhuoltoon vai yksityiselle palveluntarjoajalle. Opiskeluterveydenhuolto on kuitenkin julkisesti rahoitettua. Tarkoituksena olisi, että opiskelijat hakeutuisivat ensisijaisesti opiskeluterveydenhuoltoon. Muutoin julkisia resursseja jouduttaisiin kohdentamaan yhden väestönsosan kohdalla kahdelle eri toimijalle. Lisäksi julkinen terveydenhuolto ei ole velvollinen tarjoamaan opiskelijalle opiskeluterveydenhuollon palveluita. Sen sijaan opiskelijalle tarjottaisiin jokaiselle kuuluvat julkisen terveydenhuollon terveyspalvelut. Kuitenkin nimenomaan opiskeluterveydenhuollon henkilöstö on erikoistunut vahvasti opiskelijoiden terveystarpeisiin ja elämäntilanteeseen. Opiskeluterveydenhuollon tärkein tehtävä on huolehtia opiskelijan opiskelukyvystä, aivan kuten työterveyshuollon tehtävänä on tukea työntekijän työkykyä. Muualla julkisessa terveydenhuollossa tämä opiskeluterveydenhuollon erikoisosaaminen jäisi siten opiskelijalta saamatta. Näin ollen tulisi voida varmistaa, ettei opiskelija jätä hakeutumatta opiskeluterveydenhuoltoon vain sen tähden, että palvelujen piiriin hakeutuminen on kohtuuttoman raskasta.

YTHS pystyisi tarjoamaan palveluitaan sähköisen asioinnin eli Self-palvelun kautta. Self-palvelussa opiskelija pystyy ottamaan yhteyttä YTHS:ään paikasta riippumatta. Opiskelija voi esimerkiksi keskustella terveydenhuollon ammattihenkilön kanssa tietoturvalisessä chat-palvelussa. Opiskelija voi Self-palvelun avulla myös varata tai siirtää vastaanottoaikoja. Lisäksi Self-palvelun kautta on mahdollista järjestää etävastaanottoja. Opiskelija ei voi kuitenkaan käyttää näitä sähköisen asioinnin palveluja, jos hänen oikeuttaan opiskeluterveydenhuoltoon ei voida varmistaa. Tiedonsaantioikeus on tarpeen myös siksi, koska YTHS:llä on myös yhteisöllisiä velvoitteita kuten opiskeluympäristöjen (OPY) tarkastuksia. Lisäksi sen on voitava suunnitella toimintaansa ennalta esimerkiksi varaamalla riittävästi rokotteita tiettyjen alojen opiskelijoille.

3 Tavoitteet

Sääntelyllä tavoitellaan selkeämpää oikeustilaa. Nyt tiedonsiirto perustuu sopimukseen ja vakiintuneeseen käytäntöön. Opiskeluterveydenhuoltolaissa ei ole säännöstä siitä, mitä tietoa YTHS saa ke-

rätä opiskelijasta ilman nimenomaista rekisteröidyn suostumusta. Esityksellä pyritään siihen, opiskelijoiden henkilötietojen käsittely tapahtuu vain lainsäädännön asettamissa rajoissa. Selkeä säännös varmistanee osaltaan sen, ettei opiskelijoiden henkilötietoja käsitellä ilman nimenomaista rekisteröidyn suostumusta enempää, kuin mikä voidaan katsoa oikeasuhtaiseksi ja välttämättömäksi tavoiteltavaan päämäärään nähden. Siten tässä tavoitellaan nykyistä parempaa suojaa opiskelijoiden yksityiselämän ja henkilötietojen suojalle. Tärkeintä on, että sääntely tuottaa opiskelijoille hyötyä, joka on huomattavasti suurempi kuin sääntelystä koitua perusoikeuksia rajoittava haitta.

Tavoitteena on saada täsmällinen säännös, joka turvaa YTHS:lle mahdollisuuden järjestää opiskeluterveydenhuollon palvelut turvallisesti ja oikeudenmukaisesti opiskelijoiden yksityiselämää ja henkilötietojen suojaa kunnioittaen. Sääntelyllä pyritään myös varmistamaan, että opiskelijoiden henkilötietojen käsittely tapahtuu aina tietoturvallisesti. Tätä voidaan edistää käyttämällä virallisia, tarkoituksenmukaisia tietojen luovutuskanavia, joiden tietoturvasta on riittävästi huolehdittu.

Opiskelijoilla on opiskeluterveydenhuoltolain 24 §:n 1 momentin perusteella velvollisuus maksaa opiskeluterveydenhuollosta terveydenhoitomaksu. Maksu on suoritettava riippumatta siitä, kokevatko opiskelijat tarpeelliseksi hakeutua YTHS:n palveluiden piiriin. Maksu voidaan tarvittaessa jopa kuitata opintorahasta ilman opiskelijan suostumusta opiskeluterveydenhuoltolain 27 §:n nojalla tai periä ulosottoteitse saman lain 26 §:n 2 momentin nojalla. Täten olisi erittäin tärkeää, että opiskeluterveydenhuollon palveluihin oikeutetuilla opiskelijoilla olisi yhdenvertainen mahdollisuus päästä ilman kohtuutonta vaivaa käyttämään palveluita niin halutessaan. Myös keinot hakeutua palveluihin täytyy turvata yhdenvertaisesti jokaiselle opiskelijalle. Oikeus ja mahdollisuus palveluihin ei saisi olla riippuvainen opiskelijan kulloisestakin kompetenssista päästä ilmoittautumaan henkilökohtaisesti YTHS:n toimipisteeseen. Tämä oikeus ei myöskään saisi olla riippuvainen kulloisestakin sopimuskäytännöstä ja sopimusten noudattamishalukkuudesta. Näin ollen sääntelyllä pyritään edistämään opiskeluterveydenhuollon palveluiden yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta.

YTHS on velvollinen järjestämään ensimmäisen vuoden opiskelijoille terveystarkastuksen valtioneuvoston neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta antaman asetuksen (338/2011) 9 §:n 1 momentin 6 kohdan perusteella. Asetus perustuu terveydenhuoltolain (1326/2010) 23 §:ään. Terveystarkastus aloitetaan terveystarkastuksella, jonka perusteella osa opiskelijoista kutsutaan tarvittaessa terveystapaamiseen. Opiskelijalle terveystarkastukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tavoitteena on kuitenkin varmistaa, että YTHS:llä on mahdollisimman hyvät edellytykset toteuttaa terveystarkastus opiskelijan yksityiselämän suojaa kunnioittaen. Näin ollen tavoitteena on selkeästi rajattu säännös, jonka nojalla saaduilla tiedoilla YTHS pystyy järjestämään terveystarkastuksen. Siten YTHS:n tiedonsaantioikeus ei voi olla perusteettoman jyrkästi rajattu. Terveystarkastukseen oikeutettujen opiskelijoiden yhteystietojen keräämisellä tavoitellaan aiempaa parempaa osallistujamäärää, kun tiedottamista voidaan kehittää yksilöllisempään suuntaan. Jatkossa on arvioitava, miten tiedottaminen on vaikuttanut osallistujamäärään.

4 Ehdotukset ja niiden keskeiset vaikutukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi YTHS:n tiedonsaantioikeudesta lisäämällä opiskeluterveydenhuoltolakiin uusi 31 a §. Pykälässä säädettäisiin YTHS:n oikeudesta saada välttämättömät tiedot korkeakouluopiskelijan opinnoista sekä henkilötiedoista opiskeluterveydenhuollon saatavuuden ja saavutettavuuden turvaamiseksi sekä opiskelijan yksilöimiseksi. Näitä tietoja olisivat opiskelijan etunimi, sukunimi sekä henkilötunnus tai, jos opiskelijalla ei ole suomalaista henkilötunnusta, oppijanu-

mero ja tieto sukupuolesta väliaikaisen yksilöintitunnuksen luomiseksi. Lisäksi opiskelijan opintotiedoista välttämättömiä olisivat tieto hänen läsnäoloilmoittautumisestaan, opiskelupaikkakunnastaan, korkeakoulustaan ja ohjauksen alasta sekä tutkinnosta.

YTHS:n oikeus läsnäolotietojen varmistamiseen on tähän saakka perustunut vakiintuneeseen käytäntöön. Asiasta säädettäisiin esitettyjen muutosten jälkeen laintasoisesti. YTHS:n tarve opiskelijoiden läsnäolotietoihin tunnistettiin aikanaan jo opiskeluterveydenhuoltolakia säädettäessä. Nykyinen tietojen tiedonsiirtoikäntö perustuu sopimukseen, joissa opiskelijat eivät ole osapuolena. Sopimusosapuolina ovat korkeakoulut, YTHS sekä VIRTATOIMIJAT. Oikeustilan arvioidaan selkiintyvän säätämällä tiedonsaantioikeudesta. Opiskelijoiden henkilötietojen suojan arvioidaan paranevan, koska muutoksen jälkeen heidän tietojensa siirrosta säädettäisiin tarkkarajaisesti ja laintasoisesti. Samalla laista ilmenisi suoraan, mitä tietoja opiskelijasta saisi pyytää ilman hänen nimenomaista suostumustaan. Muutos oletettavasti toisi samalla nykykäytäntöön verrattuna ennakoitavuutta.

Opiskeluterveydenhuoltoon oikeutetut korkeakouluopiskelijat on määritetty opiskeluterveydenhuoltolain 2 §:ssä. YTHS ei saa tarjota palvelujaan muille. YTHS:n on varmistettava kunkin opiskelijan oikeus palveluihin ennen kuin niitä voidaan antaa. Oikeus palveluihin perustuu opiskelijan läsnäoloilmoittautumiseen, jonka tulisi olla luotettavasti todennettavissa.

YTHS olisi oikeutettu saamaan nämä välttämättömät tiedot pyynnöstä vastikkeetta ja salassapitosäännösten estämättä valtakunnallisten korkeakouluopiskelijoiden tietovarantojen rekisterinpitäjältä. YTHS saisi pyytää pykälässä mainittuja tietoja säännöksen nojalla varmistukseen, onko opiskelijalla oikeutta käyttää opiskeluterveydenhuollon palveluita sekä turvataksaan palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden. Lisäksi eräät ensimmäisen vuoden opiskelijoista erikseen kerättävät tiedot saisi pyytää terveystarkastuksen järjestämistä varten. Muun tiedonsaannin olisi vastaisuudessaakin perustuttava tietosuojasäännösten mukaisesti rekisteröidyn nimenomaiseen suostumukseen tai muusta lainsäädännöstä johtuvaan tiedonsaantioikeuteen. Esimerkiksi tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan erityisiä henkilötietoja koskevaa tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta, kun terveydenhuollon palveluntarjoaja järjestäessään tai tuottaessaan palveluja käsittelee tässä toiminnassa saamiaan tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta taikka hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta taikka muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja.

YTHS on potilasasiakirjojen rekisterinpitäjä ja lainsäädännöllä velvoitettu korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palveluiden tuottamiseen. Sillä on velvollisuus tuottaa palvelujaan vain rajatulle joukolle. Sillä ei kuitenkaan ole lailla säädettyä oikeutta tarkistaa, ketkä ovat sen palveluihin oikeutettuja. Tällä hetkellä opiskelijoiden henkilötietojen käsittely perustuu lähinnä sopimuskäytäntöön. Muutosten jälkeen opiskelijoiden henkilötietojen sääntelystä säädettäisiin laintasoisesti perusoikeuksien yleisten rajoittamisedellytysten sekä tietosuojasääntelyn edellyttämässä puitteissa.

Opiskelija voi ottaa yhteyttä YTHS:ään toimipisteasioinnin ohella puhelimitse tai sähköisen asiointipalvelun Self-palvelun kautta. Puhelinasioinnin ongelmana voidaan pitää sitä, ettei terveydenhuollon ammattihenkilö voine ilman riittäviä yksilöintitietoja varmistua yhteydenottajan henkilöisyydestä luotettavasti. Myöskään oikeutta YTHS:n omaan sähköiseen asiointipalveluun (Self) ei voida myöntää, ennen kuin opiskelijan oikeus opiskeluterveydenhuoltoon on varmistettu. Self-palvelussa voidaan varmistaa riittävä tietoturva, koska sinne kirjaudutaan vahvalla tunnistautumisella eli pankki- tai mobiilitunnistautumisella. Self-palvelu mahdollistaa opiskelijan asioinnin useassa asiassa ajasta ja paikasta riippumatta. Self-palvelun kautta opiskelija voi ottaa YTHS:ään yhteyttä ja saada henki-

lökohtaista palvelua myös palveluaikojen ulkopuolella. Siihen sisältyvä chat-kanava mahdollistaa yhteydenoton myös tilanteissa, joissa opiskelija ei pysty ottamaan yhteyttä YTHS:ään muilla keinoin. YTHS on kertonut saaneensa opiskelijoilta paljon positiivista palautetta chat-palvelusta. Self mahdollistaa myös etävastaanoton. Sähköisen asiointipalvelun voidaan arvioida olevan omiaan edistämään opiskeluterveydenhuollon palveluiden yhdenvertaista saavutettavuutta alueellisesti.

Voidaan myös pitää edistettävänä, että terveydenhuollossa asiointi olisi laadukasta muillakin kanavilla kuin terveydenhuollon toimintayksikön palvelupisteillä. Muu kuin toimipisteasiointi olisi suotavaa varsinkin herkästi tarttuvien tautien epidemioiden aikana, jos asiointi ei luonteensa vuoksi edellytä saapumista toimipisteelle. Kyse ei myöskään olisi kovin kustannustehokkaasta eikä tarkoituksemukaisesta ratkaisusta silloin, kun opiskelijan terveysasia ei edellytä terveydenhuollon ammattihenkilöä kohtaamista kasvokkain. Lisäksi tällaisessa tilanteessa opiskeluterveydenhuoltoa ei voitaisi toteuttaa paikkakunnilla, joissa YTHS:llä ei ole palvelupistettä. YTHS:n palvelupisteet ovat muutoinkin erilaisia. Ne voidaan jakaa palveluiden saatavuuden perusteella seuraavasti: 1) kaikki palvelut, eli yleis-, mielenterveys- ja suun terveydenhuoltopalvelut sisältävät toimipisteet, 2) yleis- ja mielenterveydenhuoltopalvelut sisältävät toimipisteet sekä 3) kaikki palvelut sisältävät alihankintapalvelut. Alihankintapalvelut ovat sallittuja vain erikseen Kelan kanssa sovitusti niiden opiskelupaikkakuntien opiskelijoille, joissa oma palvelupiste ei ole kannattava tai se sijaitsee kaukana. Erilaisten asiointimahdollisuuksien hyödyntämistä mahdollistavat etenkin sähköiset asiointikanavat.

Opiskelijat saavat käyttää kaikkia YTHS:n palvelupisteitä opiskelupaikkakunnastaan riippumatta. Opiskeluterveydenhuoltolain 8 §:n 2 momentin mukaan YTHS:n on lähtökohtaisesti tuotettava opiskeluterveydenhuollon palvelut pääosin omana toimintanaan. Jos tuottamisvelvollisuutta ei voida muuten toteuttaa, YTHS voi hankkia omaa toimintaansa täydentäviä palveluja muulta palveluntuottajalta noudattaen julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettua lakia (1397/2016). YTHS vastaa alihankkijan yksittäiselle opiskelijalle antamasta palvelusta ja on kokonaisvastuussa yksittäisen opiskelijan saamista opiskeluterveydenhuollon palveluista. YTHS ei siten saa ohjata opiskelijaa alihankintapalveluun ennen kuin hänen oikeutensa opiskeluterveydenhuoltoon on varmistettu. Ilman opiskelupaikkakuntatietoa opiskelijoille ei voitaisi taata yhdenvertaisesti palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta opiskeluterveydenhuoltolain 9 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla.

Opiskelijalla on luonnollisestikin autonominen oikeus päättää, hakeutuuko hän terveysasiassaan opiskeluterveydenhuoltoon, julkisen sektorin järjestämään terveydenhuoltoon vai yksityiselle palveluntarjoajalle. Opiskeluterveydenhuolto on kuitenkin julkisesti rahoitettua. Täten tarkoituksena olisi, että opiskelijat hakeutuisivat ensisijaisesti opiskeluterveydenhuoltoon. Muutoin julkisia resursseja jouduttaisiin kohdentamaan yhden väestönosan kohdalla kahdelle eri toimijalle. Lisäksi muu terveydenhuolto ei ole velvollinen tarjoamaan opiskelijalle opiskeluterveydenhuoltoa. Opiskeluterveydenhuollon henkilöstö on sen sijaan erikoistunut vahvasti opiskelijoiden terveystarpeisiin ja elämäntilanteeseen. Opiskeluterveydenhuollon tärkein tehtävä on huolehtia opiskelijan opiskelukyvystä, aivan kuten työterveyshuollon tehtävänä on tukea työntekijän työkykyä. Muualla terveydenhuollossa tämä opiskeluterveydenhuollon erikoisosaaminen jäisi siten opiskelijalta saamatta. Näin ollen tulisi huolehtia siitä, ettei opiskelija jätä hakeutumatta opiskeluterveydenhuoltoon vain sen tähden, koska hakeutuminen on vaikeutunut. Välttyminen odotustiloissa tarpeettomalta jonottamiselta on yleensä muutoinkin palvelujen käyttäjälle mieluisa vaihtoehto. Jos opiskelija olisi aina opiskeluterveydenhuollon palveluita halutessaan velvollinen menemään YTHS:n toimipisteelle, pahimmassa tapauksessa opiskelija saattaisi viivyttaa hakeutumistaan palveluiden piiriin. Tällöin opiskelijan hoidon tarpeen arviointi ja jopa hoidon aloittaminen voisivat olla vaarassa viivästyä.

YTHS on velvollinen järjestämään ensimmäisen vuoden opiskelijoille terveystarkastuksen valtioneuvoston neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta antaman asetuksen (338/2011) 9 §:n 1 momentin 6 kohdan perusteella. Asetus on annettu terveydenhuoltolain (1326/2010) 23 §:n nojalla. Terveystarkastuksen ensimmäisessä vaiheessa jokaiselle ensimmäisen vuoden opiskelijalle lähetetään terveystarkastus. Tämän jälkeen osa kutsutaan kyselyyn perusteella terveystapaamiseen. Osallistuminen on opiskelijalle täysin vapaaehtoista. YTHS kuitenkin tarvitsee velvollisuuden täyttääkseen tiedon siitä, ketkä ovat ensimmäisen vuoden opiskelijoita. Näin ollen YTHS:llä tulisi olla oikeus saada tieto siitä, ketkä korkeakouluopiskelijoista ovat ensimmäisen vuoden opiskelijoita. Osallistuminen ensimmäisen vuoden opiskelijoiden terveystarkastukseen on ollut alhaista. Lukuvuonna 2019-2020 terveystarkastukseen osallistui YTHS:n mukaan vain 38 prosenttia ensimmäisen vuoden opiskelijoista. Tällaisilla osallistujamäärillä ei ole mahdollista päästä terveystarkastukseen asetettuihin tavoitteisiin. Mikäli vastausprosentti jää kovin alhaiseksi, YTHS ei välttämättä saa oikeanlaista kuvaa opiskelijoiden tilanteesta tai mahdollisesta tuen tarpeesta. Alhainen vastausprosentti myös sisältää ainakin teoreettisen mahdollisuuden siitä, ettei kaikkia kyetä kutsumaan terveystarkastukseen, vaikka sellaiselle olisi ilmeinen tarve.

On mahdollista, että opiskelijoille suunnatussa tiedottamisessa on parannettavaa liittyen heidän oikeuteensa osallistua terveystarkastukseen. Osallistujamäärää voidaan tehostaa esimerkiksi opiskelijoille lähetettävällä tekstiviestillä. YTHS:n antaman selvityksen mukaan se on saanut tietosuojavaltuutetun toimistolta myöntävän kannan siihen, että opiskelijoille lähetetään tekstiviesti-ilmoitus Selfissä olevasta terveystarkastuksesta. Tämä käytäntö on ollut tietosuojavaltuutetun toimiston mukaan mahdollista, vaikkei opiskelija olisi antanutkaan lupaa puhelinnumeron käyttämiseen, jos opiskelijan puhelinnumero on ollut tiedossa.

Kaikissa muissa tapauksissa YTHS käyttää opiskelijoiden puhelinnumeroa vain niiden ehtojen mukaisesti, jotka opiskelija on itse määrittänyt joko Self-palvelussa tai terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolla. Olisi kuitenkin suotavaa, että terveystarkastukseen liittyvässä tiedottamisessa ensimmäisen vuoden opiskelijan yhteystietojen käyttämisestä säädettäisiin laintasoisesti.

YTHS:llä on oltava riittävästi tietoja myös esimerkiksi niistä opiskelijoista, joilla on opintojensa johdosta oikeus esimerkiksi tiettyihin rokotuksiin, todistuksiin ja lausuntoihin. Lisäksi YTHS:llä on yhteisöllisiä velvoitteita kuten esimerkiksi opintoympäristöjen tarkastukset. Näin ollen toimintaa suunnitellakseen ja taatakseen riittävät resurssit velvoitteidensa toteuttamiseen YTHS tarvitsee riittävästi tietoja opiskelijoiden opinnoista.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Vaihtoehtoina olisi nykytilan säilyttäminen ennallaan, opiskelijoiden suostumukseen perustuva tiedonsiirto tai se, että opiskelija kävisi henkilökohtaisesti ilmoittautumassa aina ennen palveluiden käyttöä YTHS:n toimipisteessä. Vaihtoehtoisesti Kela voisi käyttää omaa tiedonsaantioikeuttaan ja siirtää YTHS:lle tiedot opiskelijoista. Lisäksi yliopistojen ylioppilaskunnat ja ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat voitaisiin velvoittaa ilmoittamaan välttämättömät tiedot opiskelijoista YTHS:lle. Mikäli nykytilanne säilytettäisiin ennallaan, YTHS:llä ei olisi juurikaan keinoja varmistaa ennalta opiskelijoiden oikeutta käyttää opiskeluterveydenhuollon palveluita. YTHS on velvollinen varmistamaan, että opiskelija on oikeutettu palveluihin eli ilmoittautunut läsnä olevaksi korkeakouluun. YTHS olisi siten jatkossakin täysin riippuvainen siitä, suostuuko korkeakoulu tai VIRTIA-palvelun ylläpitäjä tietojen luovutukseen. Nämä tahot voisivat sääntelyn puutteen johdosta myös kieltäytyä yhteistyöstä. Tämä voisi asettaa eri korkeakoulujen opiskelijat eriarvoiseen asemaan. Opiskelijoilla

ei välttämättä ole aina yhtäläisiä mahdollisuuksia asioida toimipisteissä henkilökohtaisesti. Siten mahdollisuus etä- tai puhelinyhteydenottoon voi olla joillekin erittäin tärkeä. Nykyinen käytäntö ei myöskään tule kyseeseen, koska opiskelijoiden läsnäolotiedot tulisi pyytää KOSKI-tietovarannon luovutuspalvelun kautta. Tämä kanava ei kuitenkaan ole vallitsevissa olosuhteissa käytettävissä, koska YTHS:ltä puuttuu laissa säädetty tiedonsaantioikeus. Kääntäen tämä tarkoittaa myös sitä, ettei laissa ole määritetty rajoituksia YTHS:n tietojen keräämiselle. Nykyisten tietosuojasäännösten perusteella edellytetään, että tiedonsaanti rajataan vain välttämättömiin tietoihin. Opiskelijan oikeusturvankin kannalta olisi tärkeää, että tiedonsaantioikeus olisi lailla säädetty.

Kela voisi oman tiedonsaantioikeutensa nojalla pyytää opiskelijatiedot valtakunnallisista tietovarannoista ja toimittaa ne YTHS:n käyttöön. Tällainen tietojen kierrättäminen toisi kuitenkin teknisiä haasteita ja voisi hidastaa menettelyä. Lisäksi opiskelijan oikeusturvan kannalta parempana ratkaisuna voidaan pitää sitä, että kunkin toimijan tiedonsaantioikeus ilmenee suoraan laista. Siten rekisteröidyllä luonnollisella henkilöllä olisi paremmat mahdollisuudet selvittää ja seurata, ketkä keräävät mitään tietoja ja mihin tarkoitukseen. Esityksen arvioidaan täten lisäävän avoimuutta sen suhteen, mihin ja millä edellytyksin opiskelijoiden tietoja siirretään. Säättämällä tiedonsaantioikeudesta lain- tasoisesti, tarkkarajaisesti ja täsmällisesti noudatettaisiin myös paremmin perus- ja ihmisoikeuksien yleisiä rajoittamisedellytyksiä.

Opiskelijalta voisi myös pyytää nimenomaisen suostumuksen tietojen siirtoon esimerkiksi siinä vaiheessa, kun hän ottaa opiskelupaikan vastaan tai ilmoittautuu läsnä olevaksi lukukaudelle. Tällaisessa menettelyssä aiemmin annettu suostumus on kuitenkin voitava peruuttaa yhtä helposti kuin suostumus on annettukin. Voidaan katsoa, että opiskelijalla olisi tällöin myös oikeus kieltää tietojensa siirtäminen. Opiskelija voisi tällöin halutessaan tietoisesti menettää oikeuden hakeutua opiskeluterveydenhuoltoon. Kyse on kuitenkin opiskelijan lakisääteisestä oikeudesta käyttää YTHS:n palveluita. Opiskelijalta myös veloitetaan veroluonteinen terveydenhoitomaksu riippumatta siitä, käyttääkö hän YTHS:n palveluja vai ei. Maksu voidaan kuitata opiskelijan opintorahasta ilman opiskelijan suostumusta opiskeluterveydenhuoltolain 28 §:n nojalla. Maksu voidaan periä myös ulosottoteitse opiskeluterveydenhuoltolain 27 §:n 2 momentin nojalla. Näin ollen ei saa syntyä tilannetta, jossa palveluihin oikeutettu opiskelija ei voisi halutessaan ja palveluita tarvitessaan päästä YTHS:n palvelujen piiriin. YTHS on velvollinen tarkastamaan opiskelijan läsnäoloilmoittautumisen aina ennen kuin palveluita voidaan tarjota opiskelijalle. Jos opiskelija siis peruuttaisi suostumuksensa läsnäolotietojen tarkistamiseen, YTHS joutuisi epäämään hänen lakisääteisen oikeutensa palveluihin. Kuitenkaan opiskelijan maksuvelvollisuus ei poistuisi suostumuksen peruuttamisesta huolimatta. Tämän johdosta opiskelijan suostumukseen perustuva tiedonsiirto ei vaikuta oikeudellisesti arvioiden kestävältä ratkaisulta.

Pelkkä opiskelijan oma ilmoitus läsnäoloilmoittautumisestaan ei ole riittävää esimerkiksi puhelinyhteydenotossa tai sähköisiä palveluita käytettäessä. Läsnäoloilmoittautuminen on voitava tarkistaa luotettavasta ja virallisesta lähteestä niin, että opiskelija kyetään yksilöimään. Tällöin palveluihin hakeutuessa täytyisi saapua henkilökohtaisesti YTHS:n toimipisteelle. Tämä ei olisi kustannustehokasta eikä tarkoituksenmukaista varsinkaan silloin, kun opiskelijan terveysasia ei edellyttäisi terveydenhuollon ammattihenkilön kohtaamista kasvokkain.

YTHS on velvollinen järjestämään ensimmäisen vuoden opiskelijoille terveystarkastuksen. Opiskelijalle osallistuminen on täysin vapaaehtoista. YTHS on kuitenkin velvoitettu tarjoamaan opiskelijoille yhdenvertaisesti tilaisuuden osallistua terveystarkastukseen. Siten ilman riittävää tiedonsaantioikeutta YTHS:n saattaisi olla suunnattoman vaikeaa saada toteutettua velvollisuuttaan järjestää terveystarkastus jokaiselle siihen oikeutetulle.

Vaihtoehtoisesti yliopistojen ylioppilaskunnat ja ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat voitaisiin velvoittaa ilmoittamaan läsnä olevat opiskelijat YTHS:lle. Voi kuitenkin olla epäselvää, kuinka tarkat, ajantasaiset ja riittävät tiedot näillä järjestöillä on opiskelijoista. Epävarmaa on myös se, voiko vastaisuudessa läsnä oleva opiskelija olla toisaalta kuulumatta johonkin opiskelijajärjestöön. Näiden tahojen rekistereistä ei välttämättä olisi edes saatavilla kaikkia tarvittavia tietoja. Opiskelijan oikeus palveluihin ei voi olla riippuvainen opiskelijajärjestön aktiivisuudesta tai kompetenssista siirtää tarvittavia tietoja YTHS:lle. Lisäksi lainsäädännöllä tulisi muutoinkin ohjata toimijoita käyttämään virallisia, tietoturvaltaan riittävän korkeatasoisia tietoväyliä. Tämä malli ei myöskään välttämättä edistäisi YTHS:n yhteisöllisiä velvoitteita. Siten ei voida kannattaa mallia, jossa ylioppilas- tai opiskelijakunta toimittaisi YTHS:lle sen pyytämät tiedot opiskelijoista.

Vastaisuudessa voitaisiin harkita keinoja, joilla rekisteröidyn informointioikeutta edistettäisiin entisestään. Opiskelijalle voitaisiin esimerkiksi ilmoittaa opiskelupaikkaa vastaanottaessa tai lukuvuodelle ilmoittautuessa, että eräitä hänen tietojaan siirretään YTHS:lle. Ilmoituksessa voitaisiin yksilöidä tarkasti, mitä tietoja siirretään ja mihin, sekä millaisiin etuihin ja oikeuksiin tämä tiedonsiirto opiskelijan oikeuttaa. Tällaisen tiedottamisen voisi katsoa edistävän ainakin hyvää hallintotapaa ja rekisteröidyn oikeutta tulla informoiduksi

6 Lausuntopalautte

Asiassa järjestettiin lausuntokierros Lausuntopalvelu.fi –sivuston kautta. Lausuntopyynnöt lähetettiin YTHS:lle, Kelalle, Suomen Ylioppilaskuntien liitolle (SYL), Suomen Opiskelijakuntien liitolle (SAMOK), Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastolle (Valvira), Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselle, oikeusministeriön tietosuojayksikköön, tietosuojavaltuutetun toimistolle, Opetushallitukselle sekä opetus- ja kulttuuriministeriölle. Lisäksi Digi- ja väestötietovirastolta pyydettiin lausuntoa henkilötunnukseen sekä väliaikaisesti yksilöivään tunnukseen liittyvistä näkökohdista.

Saadun lausuntopalautteen mukaan ...

7 Säännöskohtaiset perustelut

31 a § *Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tiedonsaantioikeus.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön oikeudesta saada pyynnöstä vastikkeetta ja salassapitosäännösten estämättä opiskeluterveydenhuollon palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden varmistamiseksi sekä opiskelijan riittäväksi yksilöimiseksi välttämättömät tiedot korkeakoulujen valtakunnallisten tietovarantojen rekisterinpitäjältä. Välttämättömiä tietoja olisivat opiskelijan etunimi, sukunimi, henkilötunnus sekä tieto hänen läsnäoloilmoittautumisestaan, opiskelupaikkakunnastaan, korkeakoulusta ja ohjauksen alasta sekä tutkinnosta. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö saisi pyytää edellä mainittuja tietoja ainoastaan varmistukseksi, että opiskelija on oikeutettu opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Lisäksi sen tiedonsaantioikeuden perusteena on opiskeluterveydenhuollon saatavuuden ja saavutettavuuden turvaaminen ennalta. Ohjauksen alaa koskeva tieto on erityisen merkittävä etenkin opiskeluympäristöjen tarkastamisen osalta. Tutkintotiedolla puolestaan on merkitystä tiettyjen alojen opiskelijoiden erityisten oikeuksien varmistamisessa. Tällainen erityinen oikeus voi olla esimerkiksi oikeus tiettyyn rokotussuojaan suoritettavan tutkinnon perusteella.

Opiskelija on velvollinen maksamaan YTHS:n palveluista veroluonteisen terveydenhoitomaksun, vaikkei palveluita käyttäisikään. Opiskeluterveydenhuoltolain 28 §:n mukaan terveydenhoitomaksu voidaan kuitata opintotukilain perusteella maksettavasta opintorahasta ilman opiskelijan suostumusta. Maksu voidaan periä myös ulosottoteitse. Oikeus opiskeluterveydenhuoltoon on lisäksi lakisääteinen oikeus terveydenhuoltolain (1326/2010) 17 §:n (696/2019) perusteella. YTHS saa toisaalta tarjota opiskeluterveydenhuollon palveluitaan vain opiskeluterveydenhuoltolain 2 §:ssä mainitulle opiskelijoille. Jos YTHS ei voi varmistua henkilön oikeudesta opiskeluterveydenhuoltoon, henkilölle ei myöskään voida näitä palveluita tarjota. Näin ollen YTHS:n tulisi voida tarkistaa opiskelijan oikeus palveluun.

Esitetyillä muutoksilla säänneltäisiin myös tilannetta, jossa opiskelija ei välttämättä vielä edes ole ollut yhteydessä YTHS:ään. On opiskelijan harkintavallassa, hakeutuuko hän opiskeluterveydenhuoltoon. Tämän johdosta ennakoiva tiedonsaanti on rajattava välttämättömään. YTHS:n tehtäviin kuuluu silti myös eräitä yhteisöllisiä vastuita, joiden täyttämiseksi tarvitaan opiskelijoiden opintoihin liittyviä tietoja. Näitä tietoja voi olla haastavaa kerätä opiskelijoilta itseltään. Näitä olisivat tiedot opiskelijan opiskelupaikkakunnasta, korkeakoulusta ja ohjauksen alasta sekä opiskelijan suorittama tutkinto eli koulutuskoodi. Jos edellä mainittujen tietojen saanti perustuisi opiskelijan omaan kertomukseen, tiedot saattaisivat jäädä vaillinaisiksi. Opintoja koskevilla tiedoilla on merkitystä opiskeluympäristöjen tarkastamisessa sekä vastuutiimimallin luomisessa.

Velvollisuus tarkastaa opiskeluympäristöt (OPY-tarkastus) perustuu terveydenhuoltolakiin. Terveydenhuoltolain 17 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan opiskeluterveydenhuoltoon sisältyy oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein. YTHS tarvitsee tämän velvollisuuden täyttämiseen tiedon opiskelijan korkeakoulusta sekä tiedon ohjauksen alasta. OPY-tarkastus sisältää taustatietojen keruun, tarkastustilaisuudet, jatkotoimista sopimisen ja seurannan, dokumentoinnin sekä tiedottamisen. Tarkastuksessa todettujen puutteiden korjaamista on seurattava vuosittain. OPY-tarkastusten pohjana toimii tarkastuskohteen, eli ohjauksen alan, opiskelijoille suunnattu kysely. Tässä kyselyssä kerätään työterveyshuollon mallin mukaisesti tietoa tarkastuskohteen opiskelijoiden opiskeluolosuhteista ja opiskelukykyyn vaikuttavista muista seikoista. Kyselyä ei ole mahdollista kohdistaa tarkastuskohteen opiskelijoille ilman tietoa korkeakoulusta ja ohjauksen alasta. Kysely on tarkastukseen liittyvien toimien kohdentamisen edellytys. Se lisää työn vaikuttavuutta. Ohjauksen alaa käytetään muun ohella raportoidessa palveluiden käyttöä ohjauksen alojen välillä. Tällöin vertaillaan esimerkiksi samankaltaisuuksia tietyllä ohjauksen alalla yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden osalta. Lisäksi tarkasteluun sisältyy opiskeluhyvinvointi.

Tieto ohjauksen alasta kattaa yhteisesti tiedot yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen aloista. Näitä ovat kasvatusalat, taiteet ja kulttuurialat, humanistiset alat, yhteiskunnalliset alat, kauppa-, hallinto- ja oikeustieteet, luonnontieteet, tietojenkäsittely ja tietoliikenne, tekniikan alat, maa- ja metsätalousalat, lääketieteet, terveys- ja hyvinvointialat sekä palvelualat. Kyse on korkeakoulurakenteen tasosta, jonka avulla suunnitellaan palveluiden tuottamiseen muun ohella vastuutiimijakoa. Mallissa jokaiselle opiskelijalle nimetään hänen hoidostaan vastaavat työntekijät. Vastuutiimimalli takaa YTHS:n mukaan yhdenvertaiset, laadukkaat moniammatilliset opiskeluterveydenhuollon palvelut kaikille korkeakouluopiskelijoille. Opiskelija ja oppilaitos ovat vastuutiimimallin keskiössä, koska YTHS:n tehtävä on tuottaa terveyshyötyä sekä edistää opiskelijoiden opiskelukykyä. Vastuutiimimallin katoon tehostavan ja parantavan YTHS:n omaa toimintaa, millä on vaikutusta palvelujen laatuun. YTHS:n mukaan vastuutiimimallin on osoitettu parantavan hoidon jatkuvuutta. Siten se tulee kehittä-

tämään myös oppilaitosyhteistyötä. Nämä ovat YTHS:n mukaan keskeisiä elementtejä sen perustehävän eli terveyshyödyn ja opiskelukyvyn tuottamisen kannalta. Myös Kela edellyttää tietoa korkeakoulusta ja ohjauksen alasta laadukkaan palvelun tuottamiseksi.

Opiskeluterveydenhuollon palveluihin sisältyvät myös esimerkiksi tartuntatautilain (1227/2016) 48 §:n mukaiset ja muun lainsäädännön edellyttämät opiskeluun liittyvät rokotukset, tutkimukset, todistukset ja lausunnot. Nämä eivät kuulu kaikkiin tutkintoihin. Niitä on merkittävästi tietyissä ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveystieteiden tutkinnoissa. Lisäksi esimerkiksi lääketieteen opiskelijoiden rokotukset ovat ilmaisia. YTHS ei voi suunnitella toimintaansa eikä resursointiaan ilman tutkintotietoa. Tiedon puutteesta johtuva puutteellinen toiminta saattaa heijastua opiskelijalle ongelmina palvelujen saatavuudessa. Tämä voisi pahimmillaan johtaa opiskelijan työharjoittelun ja sitä kautta jopa opintojen viivästymiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö saisi pyytää 1 momentissa mainitut tiedot. Tämän lisäksi niiden opiskelijoiden kohdalla, jolla ei ole suomalaista henkilötunnusta, YTHS saisi pyytää oppijanumeroa ja tietoa opiskelijan sukupuolesta luodakseen hänelle väliaikaisesti yksilöivän tunnuksen. Tarkoitus on, että opiskelija asioisi tällä väliaikaisesti yksilöivällä tunnuksella opiskeluterveydenhuollossa. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö saisi pyytää oppijanumeroa ja sukupuolitietoa ainoastaan varmistaakseen palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden myös niille opiskelijoille, joilla ei ole suomalaista henkilötunnusta.

Henkilötunnuksetonta opiskelijaa voisi olla vaikea yksilöidä opiskeluterveydenhuollossa riittävästi. Täten näiden opiskelijoiden kohdalla saatettaisiin joutua turvautumaan menettelyyn, jossa opiskelijan täytyisi ensin osoittaa oikeutensa opiskeluterveydenhuollon palveluihin saapumalla YTHS:n toimipisteeseen.

Väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 11 §:n 2 momentin mukaan henkilötunnus on yksilöllinen, ja se muodostuu syntymäajasta, yksilönumerosta ja tarkistusmerkistä. Yksilönumerolla erotetaan samana päivänä syntyneet henkilöt toisistaan, ja se sisältää tiedon henkilön sukupuolesta. Valtioneuvoston väestötietojärjestelmästä antaman asetuksen (128/2010) 2 §:n 3 momentin perusteella henkilötunnuksen yksilönumerolla erotetaan toisistaan henkilöt, joilla on sama syntymäaika. Yksilönumeron antamista varten väestötietojärjestelmään talletetaan henkilön sukupuolitiedoksi mies tai nainen. Yksilönumeroksi annetaan kolminumeroinen luku, joka on miespuolisilla pariton ja naispuolisilla parillinen.

Väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain 9 §:n 1 momentin mukaan ulkomaan kansalaista koskevat tiedot talletetaan väestötietojärjestelmään, jos hänellä on Suomessa kotikuntalain (201/1994) mukaan määräytynyt kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka. Saman momentin 2 kohdan mukaan muuta ulkomaan kansalaista koskevat tiedot voidaan tallettaa väestötietojärjestelmään, jos hänellä on Suomessa kotikuntalaissa tarkoitettu tilapäinen asuinpaikka ja tallettaminen on tarpeen työskentelyyn, opiskeluun tai muuhun vastaavaan olosuhteeseen liittyvien velvollisuuksien tai oikeuksien toteuttamisen vuoksi.

Voidaan arvioida, että suurimmalla osalla Suomessa opiskelevista korkeakouluopiskelijoista on todennäköisesti suomalainen henkilötunnus. Täten oppijanumeron ja sukupuolen pyytäminen kosketanee määrällisesti hyvin pientä joukkoa. YTHS:n on voitava luoda tarvittaessa henkilölle väliaikaisesti yksilöivä tunnus edistääkseen opiskelijoiden yhdenvertaisia asiointimahdollisuuksia.

Suomessa jokainen viranomainen luo organisaatioonsa henkilölle oman väliaikaisen yksilöivän tunnuksen. Näin ollen samaa väliaikaista tunnusta ei saa käyttää toisessa organisaatiossa, koska tunniste voi olla jo ennestään jonkun toisen henkilön käytössä. Vielä toistaiseksi lainsäädännössä edellytetään, että sukupuolitietoa käytetään määrittämään henkilötunnuksen loppuosaa. Täten sukupuolen tiedustelua voidaan pitää perusteluna silloin, kun henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, ja hänelle joudutaan luomaan väliaikaisesti yksilöivä tunnus opiskeluterveydenhuollossa asiointia varten. Mikäli henkilötunnuksen määrittämistä koskeva sääntely joskus muuttuu, on arvioitava uudelleen sukupuolta koskevan tiedon pyytämisen välttämättömyyttä.

Pykälän 3 momentin mukaan Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiöllä olisi lisäksi oikeus saada tieto siitä, onko korkeakouluopiskelija ensimmäisen vuoden opiskelija. Tämä tieto on välttämätön terveystarkastuksen järjestämistä varten. YTHS:llä olisi myös oikeus saada näiden opiskelijoiden yhteystiedot, jotta heitä voitaisiin tiedottaa riittävästi heidän oikeudestaan osallistua terveystarkastukseen. Tällainen tieto olisi joko opiskelijan henkilökohtainen puhelinnumero tai, jos hänellä ei ole omaa puhelinnumeroa, kotiosoite.

Lähtökohtaisesti ensisijainen yhteydenottotapa tulisi olla viestin lähettäminen opiskelijan puhelinnumeroon. Toisaalta yhdenvertaisuuden varmistamiseksi YTHS:lle esitettäisiin toissijaisena mahdollisuutena lähettää tiedote oikeudesta osallistua terveystarkastukseen opiskelijan kotiosoitteeseen. Tämä tulisi kyseeseen silloin, kun jostain syystä opiskelijan puhelinnumeroa ei ole tiedossa tai silloin, jos opiskelijalla ei ole omaa puhelinnumeroa. Näin varmistettaisiin yhdenvertainen tiedottaminen.

YTHS toimittaa henkilökohtaisen terveystarkastuksen ja siihen annettavan henkilökohtaisen palautteen Selfiin. Edellytyksenä palvelun käytölle kuitenkin on, että oikeus käyttää YTHS:n palveluita on tarkistettu. Selfin lisäksi opiskelijalla on mahdollisuus täyttää terveystarkastus erilaisissa opiskelijoiden infotilaisuuksissa. Kyselystä tiedotetaan myös sosiaalisessa mediassa. Tiedottamisessa on tehty yhteistyötä ylioppilaskuntien kanssa. Tästä huolimatta osallistujien määrä on jäänyt alhaiseksi. Lukuvuonna 2019-2020 vastausprosentti on YTHS:n mukaan jäänyt heikoksi eli vain 38 prosenttiin. YTHS:n mukaan terveystarkastukselle asetettuja tavoitteita ei voida saavuttaa näin alhaisilla vastausmäärillä. Kohdennetumpi tiedottaminen suoraan opiskelijalle voisi edistää terveystarkastukseen vastaamista.

Kaikkien muiden tekstiviesti-ilmoitusten osalta YTHS tarjoaa mahdollisuuden opiskelijalle määrittää itse sähköisessä asiointipalvelussa Selfissä, haluaako opiskelija saada opiskeluterveydenhuollosta ilmoituksia. Lisäksi opiskelija saa määrittää esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolla, mihin tarkoitukseen hänen yhteystietojensa saa käyttää. YTHS noudattaa opiskelijan määrittämiä lupia käyttää yhteystietojaan. Terveystarkastuksen osalta tilanne on kuitenkin sikäli poikkeava, että kysely on kohdistettu vain opintonsa aloittaville opiskelijoille. He eivät ole välttämättä ehtineet antaa erikseen lupaa yhteystietojensa käyttämiseen. YTHS:n mukaan tietosuojavaltuutetun toimisto on katsonut, että terveystarkastuksen tiedottamista varten voidaan lähettää opiskelijan tiedossa olevaan puhelinnumeroon ilmoitus oikeudesta osallistua terveystarkastukseen. Tämä olisi siis sallittua, vaikkei opiskelija olisi erikseen antanut nimenomaista suostumustaan käyttää puhelinnumeroaan tällaiseen tarkoitukseen. Tämä on kuitenkin mahdollista vain pienellä osalla opiskelijoista, sillä suurimman osan kohdalla puhelinnumeroa ei ole tiedossa.

Opiskelijoiden opiskelukykyyn tukeminen ja terveydentilan seuraaminen ovat keskeisiä opiskeluterveydenhuollon tehtäviä. Ennen kaikkea kyse on opiskelijan omasta oikeudesta terveytensä edistämiseen. Kyse on toisaalta myös julkisen vallan perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisesta velvollisuudesta edistää väestön terveyttä sekä taata riittävät sosiaali- ja terveystarkastuspalvelut. Taustalla vaikuttaa osal-

taan julkinen intressi havaita ajoissa ne yksilöt, joiden opiskelukyky tarvitsee opiskeluterveydenhuollosta yksilöllisempää tukea. Ensimmäisenä vuonna suoritettava terveystarkastus vaikuttaa osaltaan mahdollisuuteen tarjota tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. On myös opiskelijan etu, että hänelle tarjotaan tukea ennen mahdollisten opiskelukykyä uhkaavien ongelmien pahentumista. Näin ollen olisi suotavaa, että ensimmäisen vuoden terveystarkastukseen osallistuisi mahdollisimman moni.

Muutoin opiskelijoiden yhteystietojen luovutus tapahtuisi tavanomaisten käytäntöjen ja tietosuojasäännösten mukaisesti joko muusta lainsäädännöstä johtuvalla tiedonsaantioikeudella tai opiskelijan nimenomaisella suostumuksella.

8 Voimaantulo

Esitettyjen muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2021.

9 Toimeenpano ja seuranta

Esitettyjen muutosten toimeenpanoa on seurattava samalla, kun uuden opiskeluterveydenhuoltolain toimeenpanoa seurataan muutoinkin. Esityksen kannalta keskeisintä on seurata, turvaako YTHS:lle säädetty, varsin tiukka tiedonsaantioikeus tavoitteensa. Siten seurannassa on tarkasteltava, pääsääntöön opiskelijat opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin ilman toistuvaa ilmoittautumisvelvollisuutta YTHS:n toimipisteellä. Lisäksi on tarkasteltava, onko tiedonsaantioikeudessa ilmennyt tiedonkulkukatkoja tai ovatko YTHS:n saamat tiedot olleet puutteellisia tavoitteen toteutumiseen nähden. On myös tarkasteltava opiskelijoiden tyytyväisyyttä palvelujen saatavuuteen ja seurattava, onko tiedonsaantioikeudella ollut vaikutuksia siihen. Tähän opiskelijoiden tyytyväisyyden seurantaan voi osallistua osaltaan korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon neuvottelukunta.

YTHS:ssä on toteutettu vuosina 2000, 2004, 2008, 2012 ja 2016 valtakunnalliset korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimukset (KOTT), joiden kohteena ovat alle 35-vuotiaat perustutkintoa suorittavat yliopisto-opiskelijat. Vuodesta 2008 alkaen mukana ovat olleet myös ammattikorkeakouluopiskelijat. Tutkimuksissa on kartoitettu laajasti opiskelijoiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveydentilaa, terveystyövälistä ja näihin liittyviä tekijöitä, kuten sosiaalisia suhteita, opiskelua ja toimeentuloa sekä terveystyövälistä käyttöä ja mielipiteitä palvelujen laadusta. Peruskysymykset on toistettu samalla tavoin eri vuosina. Lisäksi mukana on ollut vaihtuvia erityisteemoja kuten esimerkiksi oppimisvaikeudet, sähköiset terveystyövälistä, kiusaamis-, vainoamis- ja väkivaltakokemukset sekä opiskelu-uupumus. Monet tutkituista aiheista liittyvät opiskelijan työ- ja opiskelukykyyn. Tutkimusten tietoja on hyödynnetty opiskeluterveydenhuollon suunnittelussa ja ohjeistuksissa. Ne ovat myös ohjanneet useita yhteisöllisen terveyden edistämisen hankkeita. Myös KOTT-tutkimuksen yhteydessä voitaisiin harkita mahdollisuuksia selvittää, miten opiskeluterveydenhuollon saatavuus ja saavutettavuus toteutuvat. Samalla voitaisiin pohtia, edistääkö sääntely tavoitteitaan ja tarkoitustaan.

Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden terveystutkimuksen toteutumisen seurannassa on tärkeää tarkastella, miten opiskelijat ovat kokeneet tullessaan tiedotetuiksi mahdollisuudestaan osallistua terveystutkimukseen. Lisäksi YTHS:ltä voidaan selvittää, miten se kokee terveystutkimuksen toteuttamisen onnistuneen. Näin voidaan pohtia, edistääkö vai vaikeuttaako YTHS:n tiukasti rajattu tiedonsaantioikeus ensimmäisen vuoden opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua terveystutkimukseen. Myös tämän arvioimiseen korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon neuvottelukunta voi osallistua.

Seurannassa olisi tärkeää tarkastella, miten ensimmäisen vuoden opiskelijat vastaavat terveystarkastukseen. Opiskelijamäärä on kasvamassa valtavasti, ja terveystarkastus on oiva väline kartoittaa opiskelijan tilannetta. Taustalla on niin yksityinen eli opiskelijan kuin myös julkinen intressi kohdistaa opiskeluterveydenhuollon tuki sitä tarvitsevalle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

10 Suhde muihin esityksiin

Esitetyt muutokset eivät ole riippuvaisia muista esityksistä. Esitys ei myöskään sisällä talousarvioesitykseen vaikuttavia muutoksia.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Esitykseen sisältyy ehdotuksia, joihin liittyy perustuslain 19 §:n 3 momentin mukainen julkisen vallan velvollisuus turvata, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet. Saman lainkohdan mukaan julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä. Esitetyt muutokset liittyvät myös vahvasti perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun oikeuteen yksityiselämän sekä henkilötietojen suojaan. Henkilötietojen suojasta on säädetty Euroopan unionin yleisessä tietosuojasetuksessa (General Data Protection Regulation; GDPR) ja kansallisesti tietosuojalain.

Lähtökohtaisesti erityisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Erityisiä henkilötietoja ovat GDPR:n asetuksen 9 artiklan 1 kohdan perusteella esimerkiksi terveydentilätiedot. Näiden tietojen käsittely on kuitenkin sallittua, jos siitä on erikseen säädetty. Tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan terveydentilätietojen käsittely on sallittua silloin, kun terveydenhuollon palveluntarjoaja järjestää tai tuottaessaan palveluja käsittelee tässä toiminnassa saamia tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta taikka hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta taikka muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja. Tässä ei kuitenkaan esitetä, että YTHS:n tiedonsaantioikeus kattaisi arkaluonteisia henkilötietoja. Oikeus näiden tietojen käsittelyyn pitäisi johtaa vastaisuudessa joko rekisteröidyn nimenomaisen suostumuksen kautta tai muualta lainsäädännöstä.

Perustuslain 10 § turvaa yksityiselämän suojan perusoikeutena jokaiselle. Pykälän 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslain lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää lainsäätäjän säätävän tästä oikeudesta, mutta perustuslaki jättää sääntelyn yksityiskohdat lainsäätäjän harkintaan. Lainsäätäjän liikkuma-ala rajoittaa se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvattuun yksityiselämän piiriin (esim. PeVL 25/1998 vp, s. 2/I ja PeVL 14/2002 vp, 2). Kysymys on kaiken kaikkiaan siitä, että lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa. Lainsäätäjän harkintaa sitovia henkilötietojen suojan kannalta tärkeitä sääntelykohteita rekisteröinnissä perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan ovat ainakin rekisteröinnin tavoite, rekisteröidyn henkilötietojen sisältö, niiden sallitut käyttötarkoitukset mukaan luettuna tietojen luovutettavuus sekä tietojen säilytysaika henkilörekistereissä ja rekisteröidyn oikeusturva samoin kuin näiden seikkojen sääntelyn kattavuus ja yksityiskohtaisuus lain tasolla (ks. esim. PeVL 14/2002 vp, s. 2, PeVL 27/2006 vp, s. 2/I ja PeVL 11/2016 vp, s. 8). Perustuslakivaliokunta on todennut lailla säätämisen vaatimuksen ulottuvan myös mahdollisuuteen luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla (PeVL 12/2002 vp, s. 5). Perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain 10 §:ssä turvatut oikeudet saavat erityistä merkitystä korostuneen perusoikeusherkissä sääntelykonteksteissa. (PeVL 7/2019 vp, s. 3, PeVL 26/2018 vp, s. 3, PeVL 14/2018 vp, s. 7).

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota sääntelytarpeeseen silloin, kun henkilötietoja käsittelee viranomainen. Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan c alakohdan mukaan käsittely on lainmukaista, jos käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Artiklan e alakohdan mukaan käsittely on lainmukaista, jos se on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi (PeVL 14/2018, s. 4). Perustuslakivaliokunnan mielestä valtiosääntöisessä arviossa painopiste on henkilötietojen suojan ja käsittelyä määrittävien säännösten sisällöllisessä arvioinnissa. Kansallisen liikkumavaran käyttöön kohdistuvassa valtiosääntöisessä arvioinnissa ovat merkityksellisiä esimerkiksi paitsi yksityiselämän ja henkilötietojen suojan asettamat sisällölliset vaatimukset myös muiden informaatioon liittyvien perusoikeuksien suojan suhde yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Valtiosääntöisiä kysymyksiä liittyy myös esimerkiksi kansallista sääntelyä edellyttäviin oikeusturvan ja hyvän hallinnon takeisiin (PeVL 14/2018, s. 7).

YTHS ei ole viranomainen. Sen vastuulle on luovutettu perustuslain 124 §:n sallimalla tavalla julkinen hallintotehtävä eli korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palveluiden tuottaminen opiskeluterveydenhuoltolain 8 §:n nojalla. YTHS on vastuussa potilasasiakirjarekisterin ylläpidosta ollen siten rekisterinpitäjä. Näin ollen YTHS:llä on perusteltu syy käsitellä henkilötietoja, kun ne ovat tarpeen edellä mainitun tehtävän suorittamiseksi, ja jos käsittelyä voidaan pitää oikeasuhtaisena. Tällaisia tietoja ovat opiskeluterveydenhuollon tuottamisen kannalta tarpeelliset tiedot.

Ehdotetussa sääntelyssä on kuitenkin kyse myös tilanteesta, jossa oikeus opiskeluterveydenhuoltoon on olemassa, mutta opiskelija ei ole välttämättä sinne vielä hakeutunut. Esitystä on siten arvioitava siltä osin, että ovatko ehdotuksessa mainitut henkilötiedot välttämättömiä varmistamaan ennalta opiskelijoiden yhdenvertaisen mahdollisuuden hakeutua halutessaan opiskeluterveydenhuoltoon ilman kohtuutonta haittaa. Sääntelyä on arvioitava etenkin suhteessa perusoikeuksien yleisiin rajoittamisedellytyksiin. Toisaalta sääntely on yhteydessä perustuslain 19 §:n 3 momentissa taattuun oikeuteen saada riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Perusoikeuksien yleisten rajoittamisedellytysten mukaan perusoikeuksien rajoitusten on perustuttava lakiin. Niiden on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määritettyjä. Rajoitusten olennaisen sisällön tulee ilmetä laista. Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä. Rajoittamisen tulee olla pinnan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta. Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Tarvittaessa on pohdittava, onko tavoite saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvuin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä. Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. (PeVM 25/1994 vp, s. 5).

YTHS:n tiedonsaantioikeus on perustunut sopimuskäytäntöön, jossa opiskelijat eivät ole olleet osapuolena. Siten esitettyjen muutosten jälkeen opiskelijoiden henkilötietojen siirtämisestä olisi säädetty laissa tarkkarajaisesti ja täsmällisesti. Esitettyssä muutoksessa on määritetty tarkasti, mitä henkilötietoja tiedonsaanti koskee. Lisäksi pykäläehdotuksessa on määritetty tietopyynnön kohde eli korkeakouluopiskelijoiden valtakunnallisten tietovarantojen rekisterinpitäjä. Niin ikään pykäläehdotuksessa määritetään suoraan, mihin tarkoitukseen mitään henkilötietoja saa pyytää. Siten esitetyn pykälän sanamuodon on katsottava täyttävän tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimukset sekä lailla säättämisen vaatimuksen. Esitetty sääntely ei ulotu perusoikeuden ytimeen. Pyydetty tiedot ovat myös välttämättömiä esitykselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.

Vaihtoehtoiset ratkaisut eivät ole käytettävissä. Lähes kaikki esityksen tavoitteet jäävät toteutumatta, mikäli YTHS:llä ei ole mahdollisuutta tarkistaa opiskelijan oikeutta käyttää opiskeluterveydenhuollon palveluja. YTHS on poikkeuksellinen terveydenhuollon toimintayksikkö. Se ei saa tarjota opiskeluterveydenhuollon palvelujaan, elleivät opiskeluterveydenhuoltolain 2 §:ssä asetetut edellytykset täyty. Siten opiskelija on voitava yksilöidä ja hänen käyttöoikeutensa tarkistaa jo heti yhteydenottohetkellä. Lisäksi YTHS:lle on asetettu myös yhteisöllisiä velvollisuuksia kuten oppimisympäristöjen tarkastus. Eräillä opiskelijoilla on myös opintojensa luonteen vuoksi oikeus esimerkiksi tiettyihin rokotuksiin. YTHS:n on siten voitava ennalta varmistua, millaisia resursseja sen toiminta edellyttää, jotta esimerkiksi tietyt rokotteet voidaan hankkia ajoissa.

Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Tietoja pyydetään vain siinä määrin, että opiskeluterveydenhuolto on henkilöllisesti ja alueellisesti yhdenvertaisesti saatavissa ja saavutettavissa. Sääntelyllä pyritään varmistamaan, että opiskeluterveydenhuolto kykenee saavuttamaan sille asetetut odotukset ja suoriutumaan velvoitteistaan vaadittu laatuaste toteutuen.

Jo nyt viranomaiset sekä julkista hallintotehtävää hoitavat muut tahot joutuvat käsittelemään kansalaisten henkilötietoja, joskus jopa ilman kansalaisen nimenomaista suostumusta. Esimerkiksi opiskeluterveydenhuoltolain 31 §:n 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä ja korvauksetta korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja korkeakouluilta terveydenhoitomaksun keräämistä varten tarvittavat tiedot. YTHS:lle esitettävä tiedonsaantioikeus vastaa luonteeltaan Kelan edellä mainittua tiedonsaantioikeutta kuitenkin sillä erolla, että YTHS tarvitsee esityksessä mainittuja tietoja turvatakseen opiskeluterveydenhuollon tarkoituksen toteutumisen. Näin ollen tämänkaltaista tiedonsaantioikeutta voidaan pitää yleisesti hyväksyttävänä, kun keinot, niiden käytön tarkoitus sekä niillä saavutettava tavoite ovat asianmukaisesti perusteltavissa. Sääntelyllä halutaan turvata opiskelijoiden etu. Samalla esityksen voidaan arvioida olevan omiaan edistämään opiskelijoiden oikeutta saada terveyden- ja sairaanhoitoa perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisesti. YTHS:n tuottama opiskeluterveydenhuolto on erikoistunut opiskelijoiden opiskelukyvyyn tukemiseen, aivan kuten työterveyshuolto on tarkoitettu tukemaan työntekijöiden työkykyä. Esityksen arvioidaan takaavan opiskelijoiden yhtäläiset mahdollisuudet hyödyntää opiskeluterveydenhuollon palveluita. Näin ollen voidaan pitää yleisesti hyväksyttävänä rajoittaa opiskelijoiden yksityiselämän ja henkilötietojen suojaamista esityksessä mainituin tarkoin edellytyksin.

Opiskelija on velvollinen maksamaan opiskeluterveydenhuollosta, jonka saatavuus ja saavutettavuus on taattu hänelle lainsäädännössä. Puuttuminen henkilötietojen ja yksityiselämän suojaan voidaan arvioida lieväksi suojeltavaan oikeushyvään kajoamiseksi. Esitys kuitenkin toisi opiskelijoiden henkilötietojen käsittelyyn ennakoitavuutta ja selvyttä, koska tiedonsiirrosta säädeltäisiin laintasoisesti. Tarkkarajainen sääntely myös takaa sen, ettei opiskelijoista kerätä tietoa, joiden ei voida katsoa olevan välttämättömiä tiedonsaantioikeuden perusteena olevaan tavoitteeseen nähden. Tämä on omiaan edistämään myös opiskelijan oikeusturvaa. Sääntely myös edistää yhdenvertaisuutta niin henkilöllisesti kuin alueellisesti. Voidaan siis katsoa, että esitettyjen muutosten tuoma hyöty opiskelijalle on paljon suurempi, kuin sääntelystä aiheutuva, perusoikeuksiin lievähköstä kajoamisesta aiheutuva haitta. Näin ollen esitystä voidaan pitää oikeasuhtaisena.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Rajoitusperusteiden hyväksyttävyyden taustalla on opiskelijan lakiin perustuva oikeus saada tiettyjä palveluja. Hän joutuu myös maksamaan opiskeluterveydenhuollostaan, vaikkei sen tarjoamia palveluja

käyttäisikään. Siten palveluiden on oltava yhdenvertaisesti kaikkien opiskelijoiden saatavilla. Taus-talla vaikuttaa myös julkinen intressi tukea opiskelijoiden opiskelukykyä tarjoamalla opiskelijoille mahdollisuus hyödyntää opiskeluterveydenhuoltoa, joka on erikoistunut vastaamaan kyseisen väes-tönosan tarpeisiin ja elämäntilanteeseen. YTHS:n toiminta on nimittäin muodostunut merkittäväksi osaksi opiskeluterveydenhuollon palvelutuotantoa. Vakiintuneena palvelujen tuottajana YTHS on tutkinut ja kehittänyt opiskeluterveydenhuollon palvelujen sisältöä ja laatua. Lisäksi se on ottanut käyttöön opiskelijälähtöisiä palvelumuotoja kuten esimerkiksi etäpalveluja ja muita digitaalisia pal-veluja. YTHS:n toiminta on valtakunnallista, ja se mahdollistaa palveluihin hakeutumisen ja hoidon saamisen aiempaa joustavammin eri puolilta maata. Asiakaslähtöisyyden näkökulmasta järjestelmä vastaa opiskelijan yksilökohtaisiin tarpeisiin ja tukee opiskelijan opiskelukykyä ja hyvinvointia (HE 145/2018 vp, s. 76).

Opiskeluterveydenhuollon palveluista opiskelijalle koituvaa hyötyä voidaan siten pitää suurena. Tämä edellyttää, että YTHS:n toimintaedellytykset ovat riittävän turvattu jatkoksin. Tiedonsaan-tioikeuden säätämisen ansiosta opiskelija voisi luottaa siihen, että hänen läsnäoloilmoittautumisensa myöskin suo tosiasiallisesti hänelle mahdollisuuden hakeutua opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin ilman kohtuutonta vaivaa. Voidaan katsoa, että esityksen opiskelijalle tuottama hyöty on mer-kittävästi suurempi, kuin siitä hänelle aiheutuva perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityiselämän suo-jaan kajoava haitta. Esitetyn muutoksen jälkeen opiskeluterveydenhuollon saavutettavuus olisi yh-denvertaisesti taattu koko Suomen alueella, koska opiskelija ei olisi täysin riippuvainen YTHS:n toi-mipisteiden sijainneista. Vaihtoehtoiset keinot voisivat muodostua kohtuuttoman hankaliksi opiske-lijän arjen sujuvuuden sekä palveluiden oikea-aikaisen saatavuuden ja saavutettavuuden kannalta. Opiskelija on joka tapauksessa velvoitettu maksamaan opiskeluterveydenhuollostaan riippumatta ai-komuksistaan hyödyntää palveluita. Näin ollen YTHS:n on kyettävä tarjoamaan palveluitaan yhden-vertaisesti riippumatta opiskelijan omasta aktiivisuudesta palvelujen käyttämisessä.

Lisäksi ilman riittävää tiedonsaantioikeutta YTHS:n mahdollisuus järjestää terveystarkastus ensimmäi-sen vuoden opiskelijoille voisi vaikeutua merkittävästi. Jo nyt YTHS:n arvion mukaan terveystarkastuksen vastausprosentti on niin heikko, ettei se riitä täyttämään terveystarkastuksen järjestämiselle asetettuja edel-lytyksiä. Niin ikään YTHS:llä on tiettyihin opintoaloihin liittyviä velvoitteita esimerkiksi rokotos-suojaan liittyen. Näihin velvoitteisiin YTHS:llä on oltava mahdollisuudet varautua riittävästi ennalta. Muutoin opiskelijan oikeus tiettyihin palveluihin voisi vaarantua saatavuusongelmien vuoksi. Pahim-massa tapauksessa tämä voisi johtaa esimerkiksi työharjoittelun ja sitä kautta jopa opintojen viiväs-tymiseen. Ehdotettu säännös olisi katsottava näin ollen siitä koituvien hyötyjensä vuoksi oikeasuh-taiseksi verrattuna opiskelijan yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan kajoavaan lievään haittaan. Lisäksi ehdotettu tiedonsaantioikeussäännös olisi omiaan edistämään julkisen vallan perustuslain 19 §:n 3 momentista ilmenevää velvollisuutta turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystarkastukset ja edistää väestön terveyttä.

YTHS saa jo nyt laajasti tietoa opiskelijan opinnoista sekä hänen yksilöintitietojaan. Esitettyjen muu-tosten jälkeen opiskelijoiden henkilötietojen siirtäminen perustuisi lakiin, kun nyt se perustuu lähinnä sopimusperusteiseen käytäntöön. Tiedonsaantioikeudenalaiset henkilötiedot ilmenisivät esitettyjen muutosten voimaan tulon jälkeen suoraan laista. Tämä toisi oikeustilaan myös ennakoitavuutta. Esi-tys myös edistäisi opiskelijoiden oikeusturvaa, koska henkilötietojen käsittely olisi riittävän täsmäl-lisesti ja tarkkarajaisesti rajattua sekä lailla säädettyä. Säätämällä tiedonsaantioikeudesta laintasoi-sesti tiedonsiirtomenettely olisi sopusoinnussa myös laillisuusperiaatteen kanssa.

Edellä esitetyin perustein esityksen on katsottava riittävällä tavalla turvaavan perustuslain 10 §:ssä yksityiselämän suojalle asetetut edellytykset. Hallitus näin ollen katsoo, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki
korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain (695/2019) muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain (695/2019) 5 lukuun uusi 31 a § seuraavasti:

31 a §

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätien tiedonsaantioikeus

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätillä on oikeus saada pyynnöstä vastikkeetta ja salassapitosäännösten estämättä opiskeluterveydenhuollon palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden varmistamiseksi sekä opiskelijan riittäväksi yksilöimiseksi välttämättömät tiedot korkeakoulujen valtakunnallisten tietovarantojen rekisterinpitäjältä. Välttämättömiä tietoja ovat opiskelijan etunimi, sukunimi, henkilötunnus sekä tieto hänen läsnäoloilmoittautumisestaan, opiskelupaikkakunnastaan, korkeakoulustaan ja ohjauksen alasta sekä tutkinnosta.

Mikäli opiskelijalla ei ole suomalaista henkilötunnusta, henkilötunnuksen sijaan Ylioppilaiden terveydenhoitosäätö saa pyytää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen lisäksi opiskelijan oppijanumeroa ja tietoa opiskelijan sukupuolesta luodakseen väliaikaisen hänet yksilöivän tunnuksen. Väliaikaista yksilöivää tunnusta saa käyttää vain, kun opiskelijan tietoja käsitellään opiskeluterveydenhuollossa.

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätillä on oikeus saada 1 momentissa mainittujen tietojen lisäksi tieto siitä, onko korkeakouluopiskelija ensimmäisen vuoden opiskelija terveystarkastuksen järjestämistä varten. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätillä on myös oikeus saada pyynnöstä vastikkeetta ja salassapitosäännösten estämättä terveystarkastukseen oikeutettujen opiskelijoiden yhteystiedot heidän riittäväksi tiedottamiseksi. Tällainen tieto on joko opiskelijan henkilökohtainen puhelinnumero tai, jos hänellä ei ole omaa puhelinnumeroa tai sitä ei ole saatavissa, kotiosoite. Tämän momentin mukainen tiedonsaantioikeus koskee myös 2 momentissa mainittuja ensimmäisen vuoden opiskelijoita.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2021.